

Austatud lugeja!

Algas hingedekuu. Avapauguks *halloween*, ka meil järjest populaarsem tähtpäev, kus lõbujanulisem osa rahvast riietab ennast kelleks tahes ja pidutseb öö läbi kõrvitsalaternate taustal. USA politseile pidi see olema aasta kõige tõisem öö, midagi sellist, nagu siinkandis volber ja Jaaniöö.

Nägin hiljuti filmi, kus tegevus toimus USA-s (nagu enamiku televiisorist näidatavate filmide puhul ikka). Üks tegelane väitis seal, et kui varjatult tegutsevalt politseiametikult küsida, kas ta on politseinik, siis peab ta igal juhul vastama tõtt. Teine vastas, et see on vaid legend. Mind aga hakkas kummitama hoopis teine küsimus – et kui staatuse kohta peab politseinik ütleva tõtt, kas sellest järeldub, et muu kohta ei pea; kui ka muu kohta peab, kas tõe rääkimise kohustusest on erandeid ja kui, siis milliseid? Tegelikult tekib see küsimus kõigi ametikandjate puhul. Juristidena kurdame tihti, et kodanik valetab meile, aga kuidas on meie endiga – kas meil on lubatud kodanikule ja üksteisele valetada?

See on kõike muud kui vaid mõttemänguline küsimus. Kas ametnik võib olulised faktid jätta enda teada? Kas politseiuurija võib kahtlustatavale öelda, et tunnistaja X ütles nii, kui tegelikult ütles X hoopis naa? Kas prokurör võib bluffida? Kas advokaat võib rääkida pooltõdesid? Kas arst võib patsiendi psüühilist seisundit kirjeldades värve juurde lisada? Kui jõuliselt võib tsiviilkohus pooli kompromissile suunata? Need on vägagi aktuaalsed küsimused, kõike seda võib tegelikus elus vägagi hõlpsasti juhtuda.

Küsimus on, kas tohib juhtuda. Ametnik annab esmakordsel teenistusse astumisel vande pidada talle usaldatud ametit ausalt. Ühes või teises vormis kehtib sarnane nõue ka teiste eespool kirjeldatud ametikandjate puhul. Seega võiks öelda, et tõe väänamine – ükskõik mis vormis ja kui iganes õilsatel eesmärkidel – ei ole justkui kellelgi lubatud. Ma arvan, et sageli ei pruugi me seda endale teadvustada. Isegi need, kes varasemat tõe väänamist hiljem eitama asuvad, ei pruugi seda teha teadmisesest, et öeldu/tehtu oli lubamatu, vaid ebakindlusest – kes teab, kindlam on salata... Kui aga tõe väänamine võib kohati olla vaieldav kategooria, siis öeldu/tehtu salgamine on juba sulaselge valetamine. Selle lubamatuse üle ei saa mingitki vaidlust olla. Me loodame, et vale ei tule välja ja midagi ei juhtu? Sageli tuleb välja. Sest keegi on enamasti juures, kui sa midagi ütled või teed. Juristide keeli jah, sõna-sõna vastu olukorras ei pruugi ta suuta kunagi midagi tõestada, aga ta teab, et sa ütlesid/tegid ja hiljem salgasid – sellest piisab. Ta ei usalda pärast seda sind ega sinu ametikaaslast. Ta kasvatab selle umbusu oma lähedastesse. Seega sinu vale pärast juhtub välismaailmas vägagi palju. Rääkimata sellest, milliseks sinu igakordne vale sind ennast muudab.

Niisiis tuleks meil alustada selle selgeksrääkimisest, et mida siis kujutab endast tõe rääkimise kohustus eri õigusametite puhul. Kas tõe rääkimise kohustus on olemas või on see legend? Kui see kohustus on olemas, kas see tähendab siis seda, et tuleb ise ära rääkida kõik oluline või piirdub see nõudega vastata küsimise peale tõtt? Kas tõe rääkimise kohustuse sisu on igas ametis ühesugune? Kas sellest kohustusest on erandeid?

Ja kui me oleme need küsimused selgeks rääkinud, siis tuleb hakata (lubamatu?) vale peale reageerima. Võimalik, et alguses oleks tark piirduda hoiatustega, siis üle minna leebele karistusele ja alles viimases lõpus karistada rangelt – tõe nõuab julget hinge, mida kasvamiseks tuleb anda aega.

Katrin Prükk